

ЗА СИЛАТА НА ДИСКРЕТНИЯ СВЕТОГЛЕД. НОВ ПРОЧИТ НА ТВОРЧЕСТВОТО НА АТАНАС ДАЛЧЕВ ON THE POWER OF THE DISCREET WORLDVIEW. A NEW READING OF THE WORKS OF ATANAS DALCHEV

Риков, Камен. *Защото е на скрито... Християнският светоглед в творчеството на Атанас Далчев.* Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Skłodowskiej Curie, 2020, s. 340 ISBN 978-832-279-424-1

При автори, принадлежащи към литературния канон, обект на класифициращи етикети и множество разночетения при „липса на консенсусна оценка“ (с. 10), се стига до алтернативата на свръхинтерпретацията. Мисля, че монографията на полониста и балканиста Камен Риков върху християнския светоглед в творчество на Далчев се вписва в тази алтернатива и говори на нейния език. Тя надгражда досегашните прочити на поета в посока към дълбинното и дискретно присъствие на този светоглед в Далчевата вселена, който я управлява отвътре подобно на *Deus absconditus*. Основната теза на изследването е, че неговото присъствие не е афиширано, а е изповед на дълбоки вътрешни търсения и убеждения, на духовната биография на поета, брулена от ветровете на времето и личната съдба. Силата на приложената аргументация е в това, че прави скритото очевидно, доказва своята основателност и борави с безспорни свидетелства и анализи, които до този момент не са израствали до цялостен и споен системен прочит, а са улавяни споредно в критическия дискурс.

Самата тема за християнския светоглед е избрана от автора като гарант на целостта – „святата цялост на света, при която „няма йерархии“, няма висше и нисше, няма тленно и трансцендентално“ (с. 13). Липсата на йерархия носи дирите на постмодерното, което преподрежда действителността, разбивайки я на фрагменти, но носталгията по цялост е плод на пост-постмодерното. „Опитът Далчевото творчество да се представи през призмата на една християнска ценностна система – пише Риков – изхожда от убеждението, че такъв ракурс е в състояние да назове същностните идеи в лириката и „Фрагментите“, да коментира отношенията между човека, света и абсолюта, извеждайки единния характер на посланията в тях. Струва ми се, че точно такъв ракурс може да предложи удовлетворително обяснение на характерната парадоксалност и антиномичност, която Далчев използва“ (с. 12 – 13).

Православният християнски светоглед, „скрит“ в творчеството и вътрешния свят на поета, дава отговор на най-болезнените човешки въпроси, които поражда философската меланхолия на завършилия философия Далчев. Както сочи Риков, въпреки подчертаваната важност на завършеното философско образование „философските разсъждения и самите понятия най-често се обезоръжават чрез ирония“ (с. 158). Християнският план носи разковничето на завладяващо антиномичния характер на Далчевото художествено мислене, той излъчва посланията на: надеждата в безнадеждния свят, лечението в болницата без лекар, вярата в маловерието, спасението на неспасяемото, чудото в света, напуснат от него. Тези антиномии са основни топоси на изследването. Като тяхно обобщение звучат думите: „Действително, във вселената без Спасител няма

спасение; в безнадеждния космос няма надежда; в живота без победилия смъртта чрез смъртта си няма безсмъртие“ (с. 164)=

Книгата е поделена на осем глави (всяка от които разделена на подглави), обхващащи в последователност: „битката за християнски контекст“ в обновяващото се знание за Далчев („Далчев отново и отново“); биографичното намиране на християнските му устои („Далчев християнинът“); проявите на християнския светоглед у ранния Далчев („Религиозната проблематика у ранния Далчев“); християнските аспекти на болестта и смъртта („Умиращият свят“); формите на любовта и техния християнски прочит („Проявленията на любовта“); чудото и чудесното в поезията на Далчев („Чудесното у Далчев“); постапофатичният Далчев (новаторска теза на Камен Риков, ключ към който е образът на камъка от едноименното стихотворение „Камък“ („Богословският камък“ – заглавие парафраза на „философския камък“); позициите на християнския Далчев в националния литературен процес и категорията „святост“ („Защото е на скрито... Християнски... светоглед и литературен процес“). Далчевият „Камък“ блазни към съпоставка с творби на такива поети-философи като Збигнев Херберт, Вислава Шимборска, Томас Транстрьомер – Риков го поставя в диалогичен контекст с Хербертовия „Камък“ .

Така композирана, книгата обхваща всички необходими компоненти, за да бъде осветен цялостният творчески свят на Далчев през обектива на християнския светоглед, на базата на огромен текстов материал. Тя работи със статиите на Далчев, като фокусира „Религиозното чувство в българската лирика“ от 1929 г., където Далчев „обвинява съвременните поети в напразно изговаряне на Божието име. (...) ...следователно остава възможността за осезаване на невидимото у Него...“ (с. 280); жонглира с фрагментите (особено 314 и 327 в „Събрани съчинения“) и поезията на Далчев (групи кореспондентни текстове и множество открояващи се стихотворения, като споменатия вече „Камък“, „Вечер“, „Молитва“, „Прозорец“, „Метафизичен сонет“, „Болница“, „На гарата“, „Художникът рисува вятъра“), обгръща концепциите на селектирани от автора издания, черпи от автобиографичните и биографичните свидетелства (сред които се открояват тези на Владимир Свинтила и Борис Делчев, кореспонденцията с Атанас Смирнов, Михаил Попиванов, Мария Петрових). Особено красноречие придобива семейната легенда за покровителя св. Атанас и казусът с прикритото християнско опело на Далчев по комунистическо време.

Монографията на Камен Риков поема всички рискове и отговаря осъзнато на всички задачи и предизвикателства, които стоят пред такава книга: изчерпателно познаване на досегашните изследвания и диалог с тях, теологична и христологична ерудиция, вплетена в светския литературен подход, уяснена методология, вписване в националния литературен процес, в българските съдбини и духовни изпитания на християнския светоглед, извеждане на аргументация от авторските текстове и текстовете за автора.

Заслужава внимание полският опит на Камен Риков като изследовател и преводач, огромен принос имат изследванията му върху старополската литература и издадените и преведени от него старополски антологии. Очевидно работата му на преподавател по български език и литература в Университета „Мария Склодовска-Кюри“ в Люблин му дава възможност да види по нов начин българската литература. Настоящата монография кореспондентира с текстове и заслуги на български полонисти и полски българисти, сред които се откроява изследването на Галя Симеонова-Конах („Поетът и лилията. Християнски идеи в творчеството на Николай Лилиев“, София: Аб, 1999) – с него е ситуирана най-голяма близост. Не за първи път съюзът между полонистика и българистика се оказва изключително плодотворен, дългогодишното задълбочено познаване на полската литература, на полско-българските културни връзки и полската рецепция на българската литература, определено е един от благоприятните фактори за силата на настоящата монография.

Маргрета Григорова*

* Маргрета Григорова – проф. дфн, катедра „Славистика“, Филологически факултет, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“, m.grigorova@ts.uni-vt.bg